
Milan Špehar

GLAVNE TEME RASPRAVA NA SJEDNICAMA EVC VEZANE UZ SJEDINJENJE KRŠĆANA

Prof. dr. sc. Milan Špehar

UDK: 261.8 EKUMENSKO VIJEĆE CRKAVA

Prethodno priopćenje

Već prije nego su se dvije glavne ekumenske grupe «Vjera i ustrojstvo» i «Život i djelo» povezale u jednu grupu «Ekumensko vijeće Crkava» (dalje: EVC) vidjelo se da ekumenski put nije jedinstven niti jedincat. Svi se slažu da do jedinstva kršćana mora doći zato što to Krist hoće već u svojoj velikosvećeničkoj molitvi («da budu jedno») i zato što je razjedinjeno kršćanstvo, k tome neprijateljsko raspoloženje jednih kršćanskih Crkava i zajednica prema drugima, sablazan za svijet u kojemu svekoliko kršćanstvo ima temeljnu zadaću navješćivati radosnu vijest evanđelja i učiniti ovaj svijet novim stvorenjem prodahnutim Kristovim uskrnućem i Božjim duhom. Pokazalo se je kroz 60 godina postojanja EVC da teorija i praksa nužno moraju ići zajedno isto tako kao što svi kršćani nužno moraju ići zajedno. Na svojim skupštinama u cjelini EVC više je pozornosti posvetilo praktičnome – ujedinjavajućemu – nego teoretskome – (još uvijek) razjedinjavajućemu – kršćanstvu. Možemo to promatrati kao dobru pedagogiju ili kao strah od diranja u ono što nas teološki razjedinjuje kako ne bi sve nastojanje oko sjedinjenja propalo. Činjenica je da imamo temeljne ujedinjavajuće, kao i temeljne razjedinjavajuće elemente. Možda je ipak bolje početi s onim prvima, jer, jednostavno, s nečim se mora početi.

Ovdje sam pokušao dati samo presjek i to samo nekih temeljnih teoloških tema koje nas više ujedinjuju nego razjedinjuju. Naravno da ima nijansiranih različitosti o poimanju Trojstva i osobito što se tiče Crkve, služba u Crkvi, sakramenata. Ima razlika i u poimanju jedinstva i duhovnosti. Ali u ovim temama vidi se naglasak najprije na onome što nas ujedinjuje. Ovo nije prikaz svih tema kojih ima na stotine koje su se obrađivale kroz 60 godina. Također nijedna od ovih tema nije iscrpno prikazana. Nijedna od njih nije na skupštinama razmatrana sa svih strana kao zasebna tema. Na skupštinama se je ponajprije dao naslov glavne teme, a onda je dolazilo do raznoraznih raspravljanja povezanih s tim naslovom. Bio bi to zaseban i osebujan rad kada bi se npr. samo izvadilo rečenice u 2000 stranica teksta koje govore o jedinstvu, a koje su «razbacane» po

raznim temama. Tu bi se vidjeli i različitost i bogatstvo i put razvoja već samo te jedne teme, odnosno jedne riječi *jedinstvo*. Ostaje nam ovdje ipak pozabaviti se barem s glavnim temama kao okosnicom za bit kršćanstva i kršćanskoga vjerovanja, i za naše sjedinjenje!

Ključne riječi: Bog, Trojstvo, Isus Krist, Duh Sveti, Crkva, službe, sakramenti, krštenje, euharistija, jedinstvo, različitost, duhovnost.

* * *

1. Bog Stvoritelj – teologija stvaranja

Bog je stvorio svijet iz ničega, ali s ljubavlju koja ne prestaje djelovati u svijetu. Stvaranje je čin Presvetoga Trojstva. Svijet, kao Božje stvorenje, je dobar, što kaže već biblijsko izvješće o stvaranju. Iz te dobrote svijeta proizlazi čovjekova (čovjek = slika Božja) odgovornost za svijet i zadaća koju mu je Stvoritelj zadao na samome početku. Stoga je čovjek dužan prilaziti stvorenome s poštovanjem i ljubavlju. Kršćani su, zajedno s drugim ljudima, sudjelovali u uništavanju stvorenoga. Zbog toga se moraju kajati i popraviti uništeno te sudjelovati kako bi se sve stvoreno obnovilo u Kristu (usp. Ef 1,10). Teologija stvaranja dovodi nas do etike ekonomije, ekologije i društvene pravde (br. 1844-1856).¹

Vjera, dakle, u Božje stvaranje je vjera u dobro, u svrsishodnost svega stvorenoga, u pečatu služenja koje sve stvoreno ima. Zapravo, bit svega stvorenoga je služenje. Samo tako ostaje, odnosno ponovno se uspostavlja harmonija stvaranja. Ovdje se «služenje» ne rabi u smislu služničkoga nego upravo u smislu dostojanstva i zadaće koja je čovjeku i svemu stvorenome zadana.

Bog stvoritelj nije promatran izolirano, nego se odmah naglašava stvarateljska uloga Presvetoga Trojstva koja se nastavlja i danas putem Duha Svetoga, a svoju puninu dostiže u Kristu. Tako u nenaglašavanju monarhičnosti stvaranja sve stvoreno nalazi svoj smisao. Bog koji je dao život ne napušta stvorenje, već s njime stvara Savez. To je dokaz da Bog nije nedohvatljiv, a čovjeka je stvorio kao par-

¹ Usp. *Enchiridion oecumenicum*, EDB, Bologna, 2001., (dalje: EO). Tekstovi u dokumentima podijeljeni su na brojeve. Kako bi bilo olakšano čitanje ovoga teksta, brojeve iz navedenoga djela donosim u samome tekstu.

tnera koji ima zadaću svjedočenja Božje ljubavi svemu i u svemu stvorenome, da bude onaj koji će pjevati Gospodinu pjesmu novu 2388-2396. Čovjek je dobio obećanja i zapovijedi kako se ponašati u svijetu (br. 117). Bog u stvorenome daje svjedočanstvo o sebi i o Sinu, s kojim se je najviše približio čovjeku (br. 217), opraštajući mu u Kristu njegove grijehе, jer on ima moć i nad grijehom i nad smrću (br. 4). Jedinstvo u čovjeku, jedinstvo među ljudima, jedinstvo među kršćanima Božje je stvarateljsko djelo (br. 4, 47, 90, 94).

2. Isus Krist

Za EVC kršćanin je samo onaj koji priznaje da je Isus Krist pravi Bog i pravi čovjek. Sve je po njemu i za njega stvoreno, on dolazi od Oca k nama. Stoga naša kristologija ne može biti niti odozgor niti odozdo nego je i jedno i drugo. Svi smo mi primili od njegove punine. Divinizacija čovjeka dolazi od Kristovoga utjelovljenja, očovječenja (br. 1395-1404). Krist je Gospodin (br. 24) i novi Čovjek koji stvara novo stvorenje (br. 427). Kristovo utjelovljenje je «dijeljenje, zagrljaj života od strane Života, potpuno Božje izjednačenje s objektom svoje ljubavi» (br. 1402). Već je utjelovljenje otkupljenje, što sa sobom donosi radost življenja. Stoga Isusa Krista valja gledati kompletno, ne samo kroz njegovu muku i smrt. I ne samo njegovu muku i smrt, nego i radosne trenutke njegovoga života (svadba u Kani) valja promatrati kao dio njegovoga otkupiteljskoga čina. U temelj kršćanskoga svjedočanstva spada: Krist je spasitelj svijeta. Spasenja nema izvan njega, jer je on put, istina i život. On je Gospodin i Učitelj. To je ujedno ono što razdijeljene kršćane neminovno povezuje i od njih traži jedinstvo koje sam Krist želi (br. 216, 804, 2378). On je nada svijeta, svjetlo, naš mir (br. 157, 349, 1184) zato što je naš osloboditelj od grijeha, kako osobnoga tako društvenoga (br. 977). Krist ne samo da oslobađa, nego oslobađa zato da bi ujediniо (br. 1041). On je jedini, istinski, vjerni svjedok Božji (br. 821). On je prvi evangelizator (br. 105) koji nas sve potiče na evangelizaciju. Umro je i uskrsnuo za sve ljude; stoga ukida svaki oblik egoizma i partikularizma (br. 416). «Ne smijemo odbacivati njegov križ, tako

on nama neće uskratiti svoj život» (br. 831). Kultura koju je on stvarao za života i kršćanska kultura koju stvara u svijetu poslije svoje smrti i uskrsnuća je sveopća kultura, odnosno kultura koja obuhvaća sve kulture, tj. kultura koja govori svim kulturama (br. 879). S njima se ispunja povijest (br. 1038). Da bi se to dalje ostvarivalo i unaprijed anticipiralo eshatološku ispunjenost, mora mu se dati mjesto među siromašnima i tlačanima, ali kao znak njihovoga oslobođanja od svih tih jarmova od kojih ih Krist želi osloboditi (br. 1038). Tako je Krist život cijeloga svijeta (br. 1410-1419), glava Crkve (br. 63). Tako se stvara kraljevstvo Božje, čiji je temelj Krist (24).

3. Duh Sveti

Mora se priznati da je, prije svega pod utjecajem Pravoslavne Crkve, EVC uzimalo više u obzir i puno više počelo davati mjesta u svojim raspravama Duhu Svetome. Tek će se u zadnje vrijeme pojaviti pentekostalni pokreti, također s naglašavanjem, ali više darova Duha Svetoga nego njega samoga, i to više ekstatičnih darova negoli darova zalaganja za svijet. Duhu Svetome tek je 1991. god. posvećena 7. skupština u Canberri pod naslovom: «Dodi, Duše Sveti, obnovi cjelokupno stvorenje». Upravo s kršćanskoga Istoka Parthenios iz Aleksandrije prvi progovara teološki o Duhu Svetome i odmah ga povezuje s pravoslavljem za koje se govori da je upravo pravoslavlje pneumatološkoga karaktera premda izlagač vjeruje da su to sve Crkve i da su to sva stvorenja.

Naravno da se Duha Svetoga nikako ne smije izdvojiti iz Presvetoga Trojstva, ono što opet najviše naglašava pravoslavlje. Duh Sveti o kojemu ovaj izlagač govori razlikuje se prilično od slike Duha Svetoga koju daju pentekostalci. Izlagač naglašava upravo suprotno od njih: Duh Sveti ne otkriva nam potpuno Boga nego nam, naprotiv, pokazuje da Bog ne bi bio Bog kada bi se o njemu sve znalo. Duh Sveti je nazočan u euharistiji i u Crkvi uopće (br. 1478-1480). On je Snaga Božja koji božansku snagu izliva nad narod Božji. On je «svet», kako bi ga se razlikovalo od drugih duhova, jer njegova svetost proizlazi iz snage Presvetoga Trojstva.

Na skupštinama se uglavnom ne raspravlja o proizlaženju Duha Svetoga od Oca preko Sina ili od Oca *i* Sina, famozni «*Filio-que*», koji nije samo povijesni nego teološki umetak zapadne teologije. Samo se spominje da «proizlazi od Oca» (br. 1672), kao što će se inače tu i tamo spominjati i od strane nekih zapadnih teologa da bi trebalo i na Zapad vratiti prvotno nicejsko-carigradsko vjerovanje. Duh Sveti je izvor života. On neminovno ulazi već u teologiju stvaranja, a vrhunac pneumatologije je u događaju Pedesetnice. To je trenutak stvaranja Crkve, najuže vezan, dakle, uz treću božansku osobu.

No bilo bi previše simplicistički govoriti, što se više puta – teološki neispravno – naglašava upravo kod karizmatičkih pokreta, o teološkom «podjeljivanju djelovanja» osobama Presvetoga Trojstva. Po toj teologiji Otac je onaj koji stvara svijet, Krist je onaj koji ga otkupljuje, a Duh Sveti je onaj koji stvara Crkvu. Presveto Trojstvo je neodvojivo i stoga nazočno, kako u činu stvaranja svijeta tako u činu otkupljenja svijeta, kao i u samoj Crkvi. Jednako je tako upitno nazvati sadašnju eru erom Duha Svetoga. Kriva teologija stvaranja i nedostatni pneumatološki naglasci u kristologiji potisnuli su Duha Svetoga ili ga učinili «slugom» Isusa Krista. Ali ako je Duh Sveti (jedini) stvoritelj Crkve, onda smo došli u problem s nestvorenom Glavom Crkve – Kristom. Zato ostaje ona stara sigurna teologija Istoka: Otac je Svjetlo, Sin je Svjetlo, Duh Sveti je Svjetlo (br. 1485).

Kristovo uskrsnuće i izljev Duha Svetoga u Novom zavjetu idu zajedno. Bez Duha Svetoga mi ne bismo mogli prihvatiti vjeru u Kristovo uskrsnuće (br. 723). Ali skupštine ti teološki problemi niti njihovo raščlanjivanje ne zanimaju. Njih manje zanima osoba Duha Svetoga, a više djelovanje, odnosno njegova nazočnost, njegovi konkretni vidljivi i opipljivi tragovi u svijetu.

Jasno je da se tu odmah na prvo mjesto stavlja Crkvu. On je život Crkve i po njemu je Crkva jedna, sveta, katolička i apostolska. On je Hagios ho Theos, Hagios ischiros (Sveti Jaki), Hagios athanatos (Sveti Besmrtni), kako na himanski način pneumatologiju razvija istočna Crkva. On govori i danas Crkvama kao što je govorio nekada, prema Ivanovom Otkrivenju, Crkvama u Efezu, Smirni, Per-

gamu, Tijatiri, Sardu, Filadelfiji, Laodiceji. Već ta tvrdnja EVC da Duh Sveti govori Crkvama daje do znanja priznanje Crkava. Crkve imaju već sada, dok su još razjedinjene, zajedničku zadaću svjedočenja Trojstva u svijetu, kao i trajnu zadaću puta prema vidljivome jedinstvu. Tako Duh Sveti je onaj koji Crkvu čini svetom, čime ona sama sebe ne može učiniti (br. 1484-1492).

Duh Sveti obnavlja sve stvoreno i tako čini da ništa od stvorenoga što je dobro ne propadne. On je također onaj koji vodi povijest. To je put od simbolike Babilona (= razjedinjenosti) do Pedesetnice (= jedinstva u različitosti) (br. 1499-1500). Tako Duh Sveti stvara i održava katolicitet Crkve. Ujedno nas Duh Sveti potiče i poziva da kao zadaću dalje podržavamo taj katolicitet. Ni on nije u uniformiranosti nego u različitosti. Upravo je to djelo Duha Svetoga: posebnost svakoga (br. 414-421) koja ostavlja netaknutim blago slobode (br. 1569-1578). Duh Sveti je onaj koji nas dovodi do pomirenja i do međusobnoga dijeljenja kao što božanske osobe sebe jedna drugoj dijele, darivaju. To je misija Duha, misija Crkve, misija, poslanje svakoga vjernika (br. 1642-1647). Spominje se još Duh i molitva, ali je molitva shvaćena ne toliko kao dio osobne duhovnosti nego kao poticaj na društvenu pravdu.

4. Vjera

Niti klasična protestantska formulacija – samo vjera – danas u pluralnome društvu ne govori puno. Mnoge su vrijednosti uzdrmane i relativizirane, pa tako i kršćanska vjera. Nju valja ponovno preformulirati, ali svakako staviti je u kontekst s kršćanskim životom, na što upućuje već prva skupština EVC prije 60 godina (br. 5, 6, 14). U kontekstu međunarodnoga govorenja o slobodi izražavanja i vjeronjanja i kršćanstvo mora prihvatiti da je svatko slobodan i da svatko ima pravo izabrati vlastitu vjeru (br. 42).

Do danas je ostao problem ili bolje reći napetost koja se nikad neće i ne može razriješiti između slobodnoga izbora vjere i zadaće naviještanja kršćanstva, odnosno zadaća misijskoga poslanja koje gotovo sve kršćanske Crkve podjednako osjećaju. Tu dolazi pitanje

prozelitizma koje u posljednje vrijeme najviše poteže Pravoslavna Crkva, pitanje tolerancije «područja» na kojemu je već nikla određena kršćanska zajednica. Upravo se ipak tu traži određena povezanost, gostoljubivost i gostoprimstvo prema drugim kršćanskim zajednicama (br. 100-102). Inače će se opet u misijskim krajevima stvarati ono što se je nekad stvaralo na Zapadu: čije područje, njegova i vjera (br. 1441, 1974-1977, 2224).

Kršćanska vjera je apostolska vjera (br. 277). Ona je izražena i stoljećima se predaje u svim kršćanima zajedničkome Nicejsko-carigradskome vjerovanju koje uglavnom svi kršćani mole u svojim Crkvama.. Njega treba objasniti tako da bude razumljivo današnjemu čovjeku.² Ali također da bude razumljivo svijetu kojemu se danas kršćanstvo obraća ispovijedajući vjeru u Krista (br. 1138). To ne smije biti puka izjava, to nije nešto što je samo predano, kao mrtva predaja, nego nešto što predano živi. Predana nam je dakle živa vjera (br. 799). Ona se treba očitovati u kršćanskome življenju i u kultu. Kult spada neminovno u kršćansko življenje. S pravom se tvrdi u Uppsali (1968. godine): «Iza krize kulta stoji općenito kriza vjere» (br. 496). Zato valja produbiti studij vjere kako bi se došlo do korijena krize kulta koji mora ostati s njom u uskoj povezanosti.

Znanost također može staviti vjeru u krizu, ali u biti već se desetljećima trude znanstvenici i teolozi pokazati kako se znanost i vjera ne isključuju nego nadopunjuju.³ No ono što se naglašava na skupštini u Nairobiu 1975. god. nije pitanje sukoba između znanosti i vjere kao onih koje se međusobno niječu, osobito znanost vjeru (jer ne mogu postojati znanstveni dokazi protiv Božje opstojnosti nego mogu postojati samo takve hipoteze), nego je pitanje etike u znanosti koju, tvrdi se ovdje, «sama znanost nije u stanju riješiti budući da

2 Kod katolika i protestanata imamo također mogućnost moljenja tzv. Apostolskoga vjerovanja. Katolici mogu ponekad rabiti i onu formulaciju vjerovanja koja se izražava kroz pitanja i odgovore prilikom podjeljivanja sakramenta krštenja. I među protestantima i među katolicima ima onih teologa koji govore o promišljanju o takvim formulacijama Vjerovanja koje će današnjemu čovjeku biti razumljivije nego što su mu razumljive neke formulacije Nicejsko-carigradskoga vjerovanja. Na toj liniji s katoličke strane promišlja i Rahner. Usp. H. SCHÜTTE, *Glaube im ökumenischen Verständnis*, Bonifatius-Lembeck, Paderborn-Frankfurt, 1994.

3 Već imamo mnoštvo literature kojom osobito znanstvenici žele dokazati da između vjere i znanosti nema sukoba te da su sukobi za njih nadidene stvari. Spomenimo samo neke knjige izišle u hrvatskom prijevodu: L. LEDERMANN, *Božja čestica*, Izvori, Zagreb, 2000.; A. BENZ - S. VOLLENWEIDER, *Baca li Bog kockice*, Krćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

ne može propisati ono što je dobro». Također postoji problem koji se ne tiče izravno «znanstvenih» dokaza protiv Božje opstojnosti, nego o «znanstvenom materijalizmu» što se tiče stvorenoga ili stvaranja. Kršćanstvo želi dati svoj kršćanski koncept stvaranja kako bi spasilo ljudsko biće od čistoga materijaliziranja (br. 975).

Vjera u Krista neprestano se susreće s nevjerom i s raznim ideologijama. S jednima i drugima vjera mora voditi ne borbu nego dijalog, svjesna toga da se u samo kršćanstvo uvlači i nevjera i raznorazne ideologije protiv kojih se unutar sebe same mora boriti i ne dozvoliti ulaz nadiranju sinkretizma (br. 868, 887). Vjera se gubi, zadobiva raznorazne ideološke i ine oblike ukoliko se ne konkretizira u svakodnevnicu življenja i svakovrsnoga čovjekovoga rada.

5. Krštenje

Općenito, osim samo spominjanja riječi «sakramenti», i to u posljednje vrijeme sve više, o sakramentima se u cjelini i općenito na skupštinama EVC ne raspravlja i ne govori. Sigurno je to zbog toga što je većina članica EVC protestantske provenijencije, a među njima ima bitnih razlika. Ima ih koji će prihvatiti 2 ili 3 sakramenta, ali neke čak niti njih neće nazivati sakramentima. Pravoslavlje sa svojih 7 sakramenata kao u Katoličkoj Crkvi očito nije na ovome području moglo biti dovoljno zastupljeno da napravi jednu ravnotežu.

O krštenju se pak govori na više mjesta i to ne teološki u prvome redu nego s ciljem i željom da sve Crkve, barem članice, priznaju međusobno krštenje, do čega niti nakon 60 godina postojanja EVC nije došlo, ali se neprestano naglašava ono što je već na početku rečeno: jedno krštenje koje proizlazi od jednoga Gospodina, jedne vjere, jednoga dara Duha (br. 276). Odatle proizlazi da bi kršćani jedni drugima trebali priznavati krštenje, odnosno još se 1968. god. u Uppsali moli da Crkve prihvate temeljne elemente obreda krštenja uzimajući u obzir bogatstvo različitih kršćanskih tradicija. Također se moli Crkve da podjeljuju sakrament krštenja u nazočnosti vjernika jer tako dolazi do izražaja obilježje zajedništva koje u sebi nosi ovaj sakrament inicijacije (br. 509).

Sakrament krštenja je umiranje i uskrišenje s Kristom. Krštenik pristupa k Ocu preko Duha Svetoga te tako započinje novi život slavljenja Boga i služenja bližnjemu. To je temeljna teologija sakramenta krštenja koju daje EVC (br. 508). Još se dodaje važna, ali zanemarena komponenta sakramenta krštenja: ono ima eshatološko značenje. Taj sakrament nas obnavlja, postajemo novo stvorenje, ulazimo u zajedništvo Crkve. Zanimljivo je da je s ovom eshatološkom komponentom krštenja povezana danas već zaboravljena riječ «askeza». Ovdje askeza znači ne nekadašnje naglašavanje poganskoga vježbanja s manje ili više primjesa sadomazohizma, nego askeza proizlazi iz agape, iz božanske koinonije. Takva askeza pobožanstvenjuje čovjeka i obnavlja svijet (br. 700).

6. Euharistija

Kao o jednome sakramentu, tako se neprestano kroz 60 godina na skupštinama EVC naglašava jedna euharistija koja se slavi s jednim kruhom. Ono što neprestano osjećamo, osobito kada se nalazimo zajedno na bilo kojoj kršćanskoj proslavi vezanoj uz euharistiju – kada članovi druge Crkve ne mogu sudjelovati kod istoga euharistijskoga stola - taj zajednički osjećaj boli izražen je jasno i dramatično u svojoj jednostavnoj konstataciji: «Nema mjesta gdje su podjele naših Crkava vidljivije i bolnije nego oko stola Gospodnjega. Nema više, nego je samo jedan stol Gospodnji. Crkve moraju ponizno tražiti jedinstvo oko ovoga stola» (br. 278). Možda nam Gospodin ostavlja tu bol s euharistijskoga stola kako bi nas požurio da budemo jedno, da jedemo-dijelimo jedan kruh i da pijemo iz jedne čaše. Euharistija stvara zajedništvo s Kristom i međusobno. Nesudjelovanje kod istoga stola euharistijskoga pokazuje da još nismo zajedno.

EVC uopće ne raspravlja o euharistijskim terminologijama kao što je pretvorba te kada se ona događa, događa li se i koliko traje, što je spomen-memorija. Ali naglašava da je euharistija bitni element kršćanskoga kulta jer, kaže se doslovno, gotovo podsjećajući na transsubstancijaciju, «sakrament tijela i krvi Kristove, prolivene

za otpuštanje grijeha, hrana je zajedništva putem koje kršćani sudjeluju u njegovom životu» (br. 510). Također se pokušava poticati sve Crkve, bez obzira na shvaćanje euharistije, da se svi vrate na tradicionalno kršćanstvo kada se slavila euharistija svake nedjelje, da rabe i nove stilove euharistijskoga slavlja. Najsporniji ostaje poticaj da svi sudionici euharistijskoga slavlja komuniciraju, da se pričeste. S tim u svezi dan je poticaj da svaka Crkva preispita svoja pravila pristupa pričesti, držeći se Kristove molitve da svi budu jedno (br. 510-511).

Euharistija je središte Crkve i vidljivi znak jedinstva Crkve. Lomljenje i dijeljenje euharistijskoga kruha vodi kršćane u svijet, gdje također treba svjedočiti Krista lomeći i dijeleći te tako obnavljajući svijet (br. 1140-1142). Tako je euharistija vezana uz novi svijet.

No već se odavno postavlja pitanje kako euharistija može biti znak novoga svijeta kad je upravo ona, znak jedinstva, ustvari pokazatelj našega nejedinstva. Nejedinstvo se vidi danas u dvjema grupama. Jedna grupa tvrdi da upravo zato što je euharistija sakrament jedinstva ne može se sprječavati komuniciranje i drugih kršćana. Druga grupa tvrdi obrnuto: ako nismo u svemu jedno, onda ne možemo pristupati sakramentu jedinstva. Na nekim lokalnim područjima različite kršćanske zajednice prakticiraju međusobno pričješćivanje, pričest svih nazočnih, dok njihovi vrhovni autoriteti radije o tome šute i prešutno dopuštaju takvu praksu negoli da je zabranjuju. To za EVC ipak nije trajno rješenje niti rješenje bez posljedica. Još se je 1961. postavljalo pitanje može li se naći neke slučajeve zajedničkoga pričješćivanja i dok još nema potpunoga jedinstva (br. 286-287).

Katolička Crkva kasnije će na Drugom vatikanskom saboru na to odgovoriti sa «*communicatio in sacris*» u određenim prilikama, što će ući i u Kodeks.⁴ Pravoslavna Crkva međutim s time se uopće ne slaže jer za pravoslavne euharistija je «najviši oblik jedinstva, a ne sredstvo da ga se postigne» (br.1898). Njena pozicija tu je ja-

4 *Communicatio in sacris* u Katoličkoj Crkvi također nije proizvoljna stvar. Nju je moguće prakticirati uglavnom kada su ispunjena 2 temeljna uvjeta: da vjernik jednako vjeruje u euharistiju kako vjeruje Katolička Crkva i da njemu nije dostupan njegov vjerski službenik. Osim ta dva uvjeta ima još fleksibilnosti u praksi Katoličke Crkve.

sna. Vezana je uz ekleziologiju, vezana je uz službe u Crkvi (ređenje muškaraca, apostolsko nasljeđe).

7. Crkva

O Crkvi se je tijekom 60 godina govorilo više nego o Trojstvu i više nego o sakramentima inicijacije. Na neki način to je logično, jer što se osoba Presvetoga Trojstva tiče, tu smo već jedno (iznimka je vjerovanje u izlaženje Duha Svetoga). Možda ima veće sličnosti među kršćanima što se tiče bitnoga u sakramentima inicijacije. Ali poimanja su Crkve, njenog ustrojstva, njene uloge, dosta različite. A ipak kršćani, kada nastupaju u svijetu, nastupaju zajedno kao jedna Crkva.

Razumljivo je da su se skupštine morale pozabaviti više pojmom Crkve kako se ne bi pomiješalo bit Crkva s biti EVC, koje nije neka nova Crkva. Kada se u dokumentima govori o Crkvi, onda je svima jasno da ju je ustanovio Isus Krist, koji je Glava Crkve. Prihvaća se vjerovanje u Crkvu s karakteristikama iz nicejsko-carigradskoga vjerovanja: jedna, sveta, katolička i apostolska, pri čemu poimanje ovih bitnosti Crkve Kristove nije ujednačeno.

Bog se služi Crkvom kako bi obznanio radosnu vijest spasenja. Crkva nije zgrada, nisu samo klerici nego i laici. Dakle, ona je zajedništvo, koinonia. To zajedništvo u njoj drže božanske osobe. Stoga njeno zajedništvo nije neko organizacijsko zajedništvo nego zajedništvo ljubavi i dijeljenja. To živo zajedništvo sa sobom ne donosi uniformiranost već, naprotiv, zajedništvo u punom razvoju različitosti. Crkva pomaže svakome da dođe do punine svojega identiteta.

Na skupštinama puno se govori o Crkvi kao zajedništvu i sve-mu što ono obuhvaća. Ne isključuje se organizirano zajedništvo, ali se naglašava ono karizmatско, što se ne smije izjednačavati s karizmatским pokretima jer se ovdje radi o tome da svatko svoje primljene darove slobodno daje na službu Crkve kao zajedništva (br. 1044), ali također i za stvaranje zajedništva cjelokupnoga ljudskoga roda (br. 183). Dakle, naglašava se karizma služenja, ne Crkvi kao instituciji, nego Crkvi kao zajednici, zajedništvu i jedinstvu Crkve, a to

zajedništvo Crkve Crkvu «tjera» u svijet stvarati zajedništvo među ljudima. U svome zajedništvu u različitosti Crkva mora stvarati jednakost spolova, dobi, rasa, nacija, kultura, jezika (br. 1638, 1641, 1648), ali onda i svjetske ekonomije, pravde i mira u svijetu. Tako je Crkva zajednica suosjećanja i dijeljenja s drugima. Ona mora znati svoje limite u svijetu. Ne smije se pretvoriti u socijalnu djelatnicu. Evanđelje se ne smije izjednačiti s društvenim sustavima i pretvoriti u socijalu (br. 64), nego naviještati Krista rassetoga i uskrsloga u svijetu punome nepravdi i raznoraznih problema. Ona tome svijetu ne može ponuditi gotova ekonomska i ina rješenja, ali mu može i mora ponuditi nadu.

Njzino temeljno poslanje je «pomiriti sve ljude s Bogom i međusobno» (br. 1646). Stoga sama mora biti svjedok nazočnosti kraljevstva Božjega u njoj sa svim onim komponentama koje to kraljevstvo Božje u sebi sadrži (slavljenje Boga i svega što je on stvorio, pravda, ljubav i mir) (br. 196). No budući da sve to niti ona sama ne ostvaruje, mora se stalno mijenjati. Sama zadaća svjedočenja potiče je na to neprestano mijenjanje.

Katolička Crkva prihvatit će prije ovo poimanje Crkve nego Pravoslavna, koja naglašava svetost Crkve. Inače se veoma često u dokumentima EVC govori o grijesima prošlosti kršćana, odnosno kršćanskih Crkvi. U prvoj zadaći Crkve – u svjedočenju – na prvo mjesto dolazi navještaj evanđelja, Kristova otkupiteljska uloga u njegovoj smrti i uskrsnuću, čime Bog stvara sve novo i daje nove oblike i smisao svemu stvorenome, trajna nazočnost Pedesetnice u Crkvi (br. 214-231).

Za razliku od nekadašnjega poimanja borbene i pobjedničke Crkve, danas se sve više nudi slika Crkve kao hodočasnice, ali ipak ne smijemo ukloniti iz Crkve komponente borbe i pobjede nad zlom ovoga svijeta (br. 195). Crkva odnosno kršćanstvo danas se sve jače vidi u ulozi služenja svijetu. Ono želi dati svoj doprinos u borbi protiv svake vrste diskriminacije, u borbi za pravdu i mir. Tu se kršćanstvo osjeća dosta snažnim, usprkos stalnoj svijesti da nije dovoljno autentično radi svoje razdijeljenosti, i tu želi biti partner svijetu i stupati sa svim svjetskim organizacijama u borbi za pravdu

i mir (br. 260-269). No Crkva u tim zadaća vidi svoju ne političku nego proročku ulogu (br. 464-466). Proročku u smislu da se svijet mora obnavljati i ići prema boljitku makar se stvarnost ne pokazuje takvom nego još uvijek vladaju ratovi i korupcija.

Sve ovo ne spada u «vanjsku» stvar Crkve i crkvene politike nego u njenu sakramentalnost. Njezina organiziranost, njene strukture moraju se bazirati i počivati na njenoj sakramentalnosti. Nju ne određuju sociološke datosti nego Duh Sveti koji sve obnavlja i čini sve novo (br. 707). To proizlazi iz vjere u Crkvu svetu. «Svetost Crkve je svetost za cijeli svijet, svetost koja se doživljava kao pomirenje, mir i pravda koje se moraju ostvarivati u zajednici» (br. 1674). Tako se Crkva sve više manifestira ne kao neka za sebe zatvorena tvrđava nego kao narod Božji (br. 1686) koji pokazuje svijetu ljubav Božju (br. 1687). Sve veće zajedničko djelovanje Crkava sve više dovodi do svijesti da je Crkva jedna, sveta, katolička i apostolska sve više *ekumenska*. To je njezina važna komponenta koja nije nova komponenta nego mora biti sadržana u prvim četirima. U svakom slučaju ta komponenta stvara jedno novo shvaćanje Crkve u sebi. Veoma je točna tvrdnja: «Zahvaljujući ekumenskim susretima, dijalogu koji se je uspostavio među nama i prigodama koje smo imali za zajedničko nastupanje kao kršćani i kao Crkve, svi smo promijenili mišljenje jedni o drugima i učili jedni od drugih na području bratske ljubavi, teološkoga rada, kulta i *diakonie* (naglasio autor)» (br. 1723). Tako Crkve više ne žive izolirane jedne od drugih, više razumiju i više poštuju jedne druge, više se susreću zajedno, više zajedno izmjenjuju duhovna iskustva, više zajedno rade na teološkom području (br. 1724).

Takve trebaju izići pred svijet, jer Crkva ima zadaću u svoje zajedništvo privući i dovesti sve one koji su još «vani». Njena zadaća je naviještanje riječi Božje i dijeljenje sakramenata u prvome redu (br. 109, 277, 880-901). Sve Crkve članice EVC ispovijedaju da je Kristova Crkva jedna i da sve u njoj imaju udjela, ali i to da je zadaća svih dovesti do konačnoga jedinstva jedne, svete, katoličke i apostolske Crkve koja slavi jednu euharistiju (br. 2379). Ono što je bilo rečeno na samome početku prije 60 godina, to se i danas ponav-

lja: jedinstvo nam je darovano (br. 4). Božja je stvar kada će se ono konačno ostvariti. Mi još ne znamo niti kakvo će to jedinstvo točno biti. Ali neke crte možemo nazirati iz Biblije, tradicije, iz posebnosti svake Crkve. Sve posebnosti, sva bogatstva različitosti dovode do jedne jasnoće: jedinstvo koje tražimo i za koje molimo sastoji se u tome da budemo svi jedno na svakome mjestu. Samo se tako može vidjeti jedinstvo, svetost, apostolicitet i katolicitet Crkve svagdje po svijetu (br. 418-422).

8. Službe u crkvi

Kada se je o službama u Crkvi prvi puta progovorilo jasnije na skupštini u Evanstonu 1954., Pravoslavna Crkva s potpunom jasnoćom zastupa apostolsko nasljedstvo koje tijekom povijesti kršćanstva prelazi s biskupa na biskupa. Ovdje je odmah rečeno također da uređenje Crkve, kao i za veliki ostali dio kršćanstva, mora biti episkopalno. Jedinstvo Crkve čuva se jedinstvom u episkopatu. Episkopalna struktura Crkve također je bitna za sakramentalni život (br. 103).

To će se naglasiti i kasnije u dokumentu kada se bude govorilo općenito o ministerijalnoj službi odnosno o životu življenoga zaređenoga svećeništva: «Zaređeni službenici imaju posve preciznu ulogu u Crkvi: oni su službenici riječi i sakramenata. Bog poziva ljude u zaređenu službu i svaki se kršćanin treba pitati zove li ga Bog u ovu službu ili u laičku službu» (br. 180). Nema sumnje, dakle, da postoji zaređena služba, ali se neće precizirati biskupska ili svećenička.

S druge strane nalaze se oni koji apostolsko nasljeđe, biskupsko ređenje ne drže bitnom točkom za ono što sačinjava Crkvu. Ostaje pitanje, postavljeno već davne 1961. god. na skupštini u New Delhiju, kako doći do službe koju će svi prihvatiti. Zadužuju se za to teološki, biblijski i povijesni studiji. (br. 280). Kasnije će se opet na skupštinama navraćati na pitanja služba u Crkvi. Čini se da bi jedno episkopalno uređenje moglo postati prihvatljivim za sve.

Što se papinske službe tiče, ona se nalazi samo u Katoličkoj Crkvi i božanskoga je prava. Pravoslavna bi ga Crkva mogla pri-

hvatiti kao *primus inter pares*, a neki protestanti kao čisto ljudskoga prava.⁵ O toj službi skupštine ipak ne vijećaju. Sve se više naglašava sveopće svećeništvo, zadobiveno putem krštenja, i nezamjenjiva uloga laika koji upravo svoju vjeru posve konkretno mogu svjedočiti na svome radnome mjestu. Zato njima - oba spola - treba povjeriti što je moguće više ne nekih pomoćnih nego važnih zadaća u Crkvi. S tim u svezi provlači se već godinama pitanje ređenja žena, što katolici i pravoslavni posve odbacuju, ali im se u tome pridružuju i neke manjinske grupe protestantske provenijencije (br. 228, 280).

9. Jedinstvo

Kao što se Duha Svetoga predstavlja kao vezu zajedništva između Oca i Sina, tako je on veza zajedništva među različitimama u jednome jedinstvu. To jedinstvo već postoji u božanskim osobama. Presveto Trojstvo nama je dakle kršćanima izvor i slika našega jedinstva. Nепrestano se ponavlja, to više što se teže događa jedinstvo i što ono kao da nam sve više izmiče iz naše ovlasti, da je jedinstvo dar Božji. Mi tu tvrdnju možemo shvatiti i kao utopiju. Možemo joj predbaciti feuerbachovsko-freudovsku projekciju naše nemoći da stvorimo jedinstvo. Možemo joj prići kao tvrdnji u koju vjerujemo, ali za koju je naša vjera manja od zrna gorušice. A možemo joj prići i s vjerom da će Bog učiniti jedinstvo, za koje Krist moli te nema sumnje da ga onda u konačnici Otac želi, *kada* i *kako* to on hoće.

Ne vidjeti da Bog već sada blagoslivlja mnogo naše zajedničko poduzimanje akcija, ne vidjeti dakle da se je jedinstvo počelo događati onda kada su se različiti i jedni prema drugima neprijateljski nastrojeni kršćani sastali zajedno, sjeli zajedno za stol, slušali jedni druge i puštali govoriti jedni druge – ne vidjeti da je to već blagoslov Božji i početak puta jedinstva (br. 4) značilo bi biti slijepi. Kršćani, dakle, ne stvaraju *svoje* jedinstvo, jer je ono dar Božji, kako se nagla-

⁵ O tome je možda najgorljivije s protestantske strane govorio Cullmann koji tvrdi da, što se papinstva tiče, jedinstvo može doći već sutra, s time da za Katoličku Crkvu papinstvo i dalje ostane božanskoga prava, a za ostale ljudskoga prava. On vjeruje da će to svi protestanti odmah prihvatiti. No ne razmišlja kako bi to u jednoj Crkvi moglo izgledati da jedni vjeruju u ulogu voditelja Crkve (pape) božanskoga, a drugi ljudskoga prava. Usp. O. CULLMANN, *Le vie dell' unità cristiana*, Queriniana, Brescia, 1994.

šava na samome početku EVC (br. 47). Valja naglasiti i naglašavati da je jedinstvo daleko od sentimentalizma i krive duhovnosti (br. 90).

Naše kršćansko jedinstvo nije sociološka datost jedinstva nego se nalazi u Kristu. Krist je *jedan* koji u sebi ujedinjuje mnoge. On je glava, mi smo udovi koji sačinjavamo jedno tijelo, on je trs a mi smo loza. Jedinstvo Crkve pripada Kristu i njegovome poslanju (br.91, 94). Kristovom milošću smo jedno (br. 274). Duh Sveti svojom snagom obnavljanja vodi nas prema jedinstvu. Duh Sveti vodi nas do duha jedinstva. Da se ono ostvari vidljivo, moramo moliti Duha Svetoga – i vjerovati – na isti onaj način na koji molimo da Duh Sveti posveti darove kruha i vina da postanu tijelo i krv Kristova – i mi to nakon izrečene molitve vjerujemo da je tako, da se je stvarno dogodilo.⁶ Tako, dakle, valja moliti za jedinstvo. Duh Sveti je Duh jedinstva. Kao što postoji jedno tijelo, tako postoji jedan Duh (br. 1775-1776).

Dakle, jedinstvo Crkve je dar i volja Božja za sve kršćane. Vidljivo jedinstvo događa se onda kada svi krštenici, okupljeni zajedno, u jednom krštenju od svih priznatom (br. 291), ispovijedaju istu apostolsku vjeru, propovijedaju isto evanđelje, lome isti kruh, što sada nije moguće, a to jednako boli one koji ne pripuštaju i one koji ne komuniciraju (br. 293), okupljaju se na zajedničku molitvu, zajednički svjedoče i zajednički služe cijelome svijetu (br. 271).

Jedinstvo ima nekoliko bitnih točaka: zajedničko razumijevanje apostolske vjere, potpuno međusobno priznavanje krštenja, euharistije i služba, zajedničko donošenje odluka koje proistječe iz zajedničkoga učiteljstva (br. 1130-1131). U tome će se duhu kasnije razviti takozvani «Limski dokument»⁷ koji već sada nudi modele prema jedinstvu govoreći o sakramentima krštenja, euharistije, služba u Crkvi (br. 1132-1137). U primarnu zadaću kršćana spada

6 Nije to baš tako. Ovo je ipak pomalo naivno jer je nestvarno. To su više autosugestije nego stvarnost. Autosugestija uvijek u sebi nosi velike opasnosti. Mi moramo ići prema jedinstvu iz stvarnosti još uvijek nejedinstva, ali i ponekih netrpeljivosti.

7 «Limski dokument» nastao je u Limi 1982. god., a obrađuje sakramente: krštenje, euharistija, službe. Katolička Crkva dala je također svoj doprinos, iznoseći svoje konstruktivne kritike na pojedine iskaze dokumenta i dajući konkretne prijedloge. Odgovor Katoličke Crkve na taj dokument na talijanskome jeziku nalazi se u *Il Regno – documenti*, 32 (1987.), str. 612-626.

uočiti i tražiti zajedništvo, uz poštivanje različitih jezika, kultura, povijesti (br. 1488-1492). Time smo – počem od zajedničke vjere u trojstvenoga jednoga Boga – došli do konačnoga modela *jedinstvo u različitosti* (br. 1665). Život u jedinstvu ostvaruje se u euharistijskome lomljenju kruha i, neodjeljivo od euharistije, u borbi protiv siromaštva i svih nepravdi u svijetu (br. 1102).

Davat će se i neki konkretni koraci koji su više praktične a ne teološke naravi: zajedničko ispovijedanje kršćanske istine, zajedničko svjedočenje i suradnja u misijskome poslanju, razmjena iskustava, međusobno pomaganje u financijama i ostalim resursima, molitve jednih za druge, prijateljska posjećivanja, solidarnost u patnji i trpljenju, odrastanje zajedno, zajednički pastoral (osobito kod mješovitih brakova), zajednička ekumenska odgovornost, međusobni poticaji na putu jedinstva (br. 863-866). Model jedinstva je iznjedren, ali ne i ostvarenje, jer je još uvijek jako različito naše poimanje jedinstva u različitosti, odnosno one različitosti koja nije smetnja jedinstvu nego obogaćenje jedinstva.⁸

10. Svjedočenje

Od stoljetnih borbi kršćana jednih protiv drugih, od osjećaja drugoga kao opasnoga konkurenta na polju svjedočenja, od omalovažavanja drugih na području misionarenja, od vrbovanja drugih, bez biranja sredstava, za svoju Crkvu – već na prvoj skupštini postaje jasno Crkvama da je zadaća svih kršćana svjedočiti, biti misionari, privesti mnoštvo ljudi koje još ne pozna Krista k vjeri u njega. Ta je svijest izrečena već na samome početku prve Poruke, među prvim rečenicama (br. 2). Kasnije će se na toj istoj skupštini naglasiti da je kršćansko svjedočenje u obavljanju profesije, na radnome mjestu *kršćanski poziv* odnosno *zvanje* (br. 71). To osobno zvanje svakoga kršćanina mora biti povezano s grupom. No ovdje se ne precizira o kakvoj se grupi treba raditi: vlastite zajednice ili ekumenske grupe.

⁸ Sam dokument Drugog vatikanskog koncila o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* govori kako bi jedinstvo bilo obogaćenje i za Katoličku Crkvu, jer ni ona nema sve naglaske koje neke druge pojedine Crkve ili crkvene zajednice imaju.

Kada se god govori o svjedočenju, ono se promatra pod vidom Božjega plana, a taj je da je sve što želimo znati o Bogu objavljeno u Kristu i da Bog želi da se evanđelje širi po svemu svijetu. Svijet mora upoznati da se u njemu nalazi narod Božji koji ima zadaću sve ljude privesti toj «grupi». To članovi naroda Božjega čine riječju i djelom. Ne isključuje se ni u kom slučaju iz svjedočenja bitna stvar, a to je kult. Kult ima istu zadaću svjedočenja već stvorenoga zajedništva i poziva uvijek nove članove u nj. Kršćanski kult u današnjemu svijetu igra veliku ulogu, jer je vezan uz zajedništvo, a čini se da današnjemu čovjeku ništa nije potrebnije od upravo zajedništva (br. 16, 1111-1114). Kada se govori o svjedočenju, jako se naglašava laike i njihovu zadaću svjedočenja najprije u obitelji, a onda i na radnome mjestu (br. 20).⁹ Ne zaboravlja se kod svjedočenja naglasiti kako evangelizacija protječe uglavnom izoliranim djelovanjem pojedinih Crkava. Ali se naglašava potreba što veće suradnje Crkava i na tome području. Upravo tu se vidi kako je ogroman problem naša razdijeljenost. Ali ipak ne smije se čekati «bolja vremena» jedinstva, nego već s ovakvim jedinstvenim vjerovanjima i idejama, s nesavršenim jedinstvom, treba krenuti što više svjedočiti zajedno (br. 23, 1730). Bog i s nesavršenima računa i on je taj koji djeluje. Zato je od prevelike važnosti zajedničko svjedočenje. Ono pokazuje upravo što nam je sve zajedničko (br. 834). Evangelizirati zajedno s onim što nam već je kao kršćanima zajedničko znači da nam upravo sama ta evangelizacija otvara putove prema pravome, vidljivome jedinstvu koje ostaje najbolji znak i najvjerodostojnije svjedočanstvo o Kristu. Moramo biti jedno, ako smo Kristovi učenici i ako za njega želimo svjedočiti, kako bi svijet uzvjerovao da je njega poslao Otac, da je on Sin Božji i da je došao na svijet, postavši čovjekom, kako bi sve ljude spasio. Ne smijemo pritom zaboraviti da ne govorimo o sebi, da ne naviještamo sebe nego njega. Od posebne je važnosti zajednički svjedočiti tamo gdje ljudi pate i gdje su im uskraćena temeljna ljudska prava (br. 1118-1121). Inače kada je svijet u krizi, kršćanstvo ima nešto za reći, mora svjedočiti novo svjetlo i novu nadu (br. 214). Također je veoma važno naše kršćansko svjedočenje među ljudima

⁹ Ovo je naglašeno već na početku EVC, ali će se do danas stalno naglašavati u mnogim i mnogim njegovim dokumentima.

drugih vjera. O našem jedinstvu ovisi s kojom ozbiljnošću i uvjerenjem mi kršćani vjerujemo 1122-1126).

11. Teologija

Od samih početaka EVC bilo je pitanje hoćemo li do jedinstva s teologijom ili bez nje, tj. samo s praksom jer, govorilo se, praksa ujedinjuje, teorija razdvaja. Odavno je poznato koliko je to netočna tvrdnja, koja se, ipak, ne prestaje provlačiti. Tek kada i sama praksa stane pred zid – a to se redovito događa kada misli da može sama bez teorije – onda se opet doziva u pomoć teoriju, odnosno teologiju. Teologija nije samo teorija nego je i praksa u pravom smislu riječi. Tako i praksa mora biti teologija u pravom smislu riječi.

S ekumenskim gibanjem došlo je do nužnosti gibanja i unutar same teologije. Ona se na tome putu obnavlja, počam od onih prvih shvaćanja da nije teologija svake pojedine Crkve i crkvene zajednice nepogrešiva (br. 64). Ona je dužna ispravljati sebe, stavljati sve više evanđeoske naglaske, ali i ispravljati samu praksu kako bi bila što više evanđeoska. Među prvim koracima koje teologija čini je da ona nije samo za kler nego jednako za formaciju laika. Stoga u njoj samoj moraju biti sadržani svi elementi koji će laiku pomagati biti teolog u praksi u svijetu (br. 437). «Svaki kršćanin je teolog...» (br. 702). Vidi se kolika se važnost na skupštinama daje teologiji kada se od nje zahtijeva da omogući ljudima trajnu teološku formaciju koja će uvijek biti u duhu potreba vremena. Osobito se traži da teologija u sebi stavlja sve manje dogmatičnost (što ne znači staviti kršćansku dogmu po strani), a sve više dijalog sa svijetom i s drugim vjerama (br. 902-904, 910).

Takva razmišljanja stvorila su na teološkim učilištima posebnu granu ekumenske teologije koja na neki način traži da svaki teolog na svome području razmišlja i ekumenski. Možemo reći da je praktički nemoguće danas naći nekoga od velikih teologa koji u isto vrijeme ne bi bio ekumenski teolog. Unutar samoga EVC stvorena je Mješovita radna grupa koja se bavi različitim teologijama unutar kršćanstva i traži teološke putove dijaloga.

Zadaća i uloga teologije je nužno proročka, tj. ona koja zna čitati Božje tragove u svijetu. Stoga ona ima što reći svijetu za njegov boljitak. Prisjetimo se samo teologije stvaranja koja daje važnost svemu stvorenome i čovjeku predočava njegove zadaće u svijetu. Ta ista teologija mijenja društvene, nacionalne, rasne i sve ostale granice i barijere te čovjeku daje njegovo dostojanstvo i brine se za ekologiju u svijetu. Stoga upravo je teologija ona koja poboljšava kvalitetu življenja, stvara pravdu među ljudima, daje božanski smisao znanosti i tehnici (br. 238, 324, 332, 469, 702, 987, 1033-1040, 1194-1196, 1523-1533).

Tako teologija sve više postaje teologija života, ne samo teologija stvaranja nego kreativna teologija i ona koja sve povezuje, čovjeka s Bogom, ljude međusobno, ljude sa svim stvorenim, kršćane međusobno. Tako se je iznašlo terminologiju: kreativna i povezujuća teologija 1434, 1440, 1717-1721, 1810).

12. Duhovnost

Danas se sve više – i u profanome svijetu – govori o duhovnosti. Ona nam se nudi sa svih strana i iz svih provenijencija. Posebno, čak agresivno i pod krinkom čisto tjelesnih opuštanja, javlja nam se s nekršćanskoga Istoka. Kad se je osnovalo EVC, tada jedva da se je govorilo o duhovnosti. Izgledalo je kao da je ona terminologija koja pripada samo Katoličkoj i Pravoslavnoj Crkvi, jer je protestantizmu dovoljna *sola Scriptura*. Međutim danas se stvari dosta mijenjaju. Na skupštinama EVC sve se više govori o duhovnosti koja nas povezuje i ujedinjuje i sve se jače govori o duhovnom ekumenizmu kao onome koji je najsigurniji i koji nas neće izdati niti onda ako nas izda praktično kršćanstvo (mislimo da u nj ulazi moral koji je za različite Crkve čak i bitno različit, kao rastava braka, jednospolne zajednice itd.) ili ako teoretsko kršćanstvo sa svojom teologijom ne zna naći izlaska prema jedinstvu. I u Katoličkoj Crkvi sve se više govori o

duhovnom ekumenizmu.¹⁰ Nije čudo da je upravo duhovnost uspjela stvoriti čak monaške ekumenske zajednice.¹¹

Definicija duhovnosti koju ukratko daju skupštine EVC je kratka. Duhovnost nije nešto što je odvojeno od svijeta, nije nešto što bi se identificiralo s osjećajima, već ona ima *praktičnu dimenziju* koja se sastoji u tome da dozvoljava Duhu Svetome djelovati. U povijesti kršćanstva i kršćanske duhovnosti ovdje se uopće ne radi o nekoj pasivnosti nego o velikoj aktivnosti. Ona se sastoji u smirivanju vlastitoga aktivizma, u pelagijanskom uvjerenju kako se možemo spasiti svojim činima. Stoga je najveća aktivnost upravo dozvoliti Bogu, odnosno Duhu Svetome da on djeluje. Znamo inače iz života kako je jedna od najtežih duševnih aktivnosti kod čovjeka smiriti se. Ono se ne može događati bez koncentracije, usredotočenja. Dok nekršćanski Istok na kršćanskome Zapadu za novac prodaje metode smirivanja, koncentracije, u kršćanstvu imamo: koncentriranje na Boga, dopuštanje Duhu Svetome djelovanje i prepuštanje sebe njemu. Zato je to velika aktivnost koja iziskuje puno psiho-fizičke energije u čovjeku.

Budući da nitko nikoga ne može imitirati (ponajmanje Krista!), duhovno iskustvo svakoga čovjeka neponovljivo je i jedinstveno. Ne postoje dva ista duhovna iskustva zato što je za Boga svatko jedinstven i jedincat. Tako govorenje o duhovnome ekumenizmu nije bijeg od stvarnosti još uvijek velike nemogućnosti stvaranja jedinstva među kršćanima, nego upravo sa svojom neuniformiranošću ona pokazuje da se jedinstvo kršćana može ostvariti samo u različitosti. Kršćanska duhovnost nema za cilj ni ove ni one «pobožne» duhovne vježbe i prakse, nego približiti se onome kako smo stvoreni: na sliku Božju, i postajati što sličniji Kristu. Duhovnost se bazira na krštenju u kojemu smo umrli i uskrsnuli s Kristom, gdje smo dobili Duha Svetoga, postali udovi jednoga Kristovoga tijela i Kristovi učenici čija je zadaća služiti Bogu i bližnjemu. Duhovnost znači također

10 Taj termin već se nalazi u *Unitatis redinegratio*. Kasper će se često na njega navraćati. Usp. posebno W. KASPER, *L'ecumenismo spirituale*, Città Nuova, Roma, 2006.

11 Zajednica Taize u Francuskoj i Comunità di Bose u Italiji. One najprije svojim životom promiču ekumenizam i svijetu dokazuju kako kršćani u dubokoj duhovnosti mogu živjeti zajedno kao jedna duhovna obitelj.

svakodnevnu borbu protiv tmina zla i nošenje i podnošenje patnje (br. 1669-1671).

Ekumenska duhovnost nema puno raznoraznih sredstava kojima se hrani nego dva temeljna: Sv. pismo i molitva (br. 1671).¹² Skupština u Canberri 1991. god. daje upravo *dogmu* odnosno definiciju kršćanske duhovnosti koju svaka kršćanska Crkva i zajednica treba prihvatiti kao normu: «Ekumenska duhovnost...treba biti zajedničarska i slavljenička, usredotočena u euharistiji, izražena u služenju i svjedočenju, puna povjerenja i pouzdanja. Ona će neminovno voditi u patnju. Otvorena je za široki prostor *oikoumene* (podvukao autor), radosna i puna nade. Živi se i traži u zajednici i za druge. Ona je trajni proces formacije i učenja (br. 1671).»¹³ Ni iz jedne riječi ove definicije ne proizlazi da bi duhovnost bila bijeg od stvarnosti, nego je ona upravo patničko prihvaćanje stvarnosti.

Iz ove definicija proizlazi kasniji naziv «euharistijska duhovnost».¹⁴ To ipso facto znači da je zajedničarska, tj. da vodi k zajedništvu a ne intimizmu. Euharistijsko zajedništvo i molitve u euharistiji ne obuhvaćaju samo one koji su tamo nazočni, nego i nenazočne, osobito one koji trpe. Kruh i vino pak predstavljaju cjelokupno stvorenje. Pružanje znakova mira potiče na djelovanje za mir. Komuniciranje, pričest, simbolizira pravdu i ljubav za sve. Euharistija potiče da cijeli život bude za Krista. Duh Sveti sa svojim

12 Takva impostacija ekumenske duhovnosti može jako puno pomoći Katoličkoj Crkvi da se oslobodi ponovno cvatućega balasta vrlo šarolikih sredstava koja su veoma daleko od Sv. pisma, a time i od teologije (često u suprotnosti s njom), zdrave crkvene tradicije i ono što je kršćanska molitva. Ta «nova» duhovnost često puta je traženje čuda, objava, samo kao terapijsko sredstvo, a ne put susreta s Bogom. Metode su joj poprilično magijske i time heretične. Sv. pismo mora biti prvi izvor katoličkoj duhovnosti. Primjera radi napominjem da u Hrvatskoj postoji već barem drugo izdanje vrlo upitnih «viđenja» Marije Valtorte, a već prevedena sva djela (njih također tridesetak) «Duhovnoga čitanja Sv. pisma Novoga zavjeta», na kojemu su radili poznati stručnjaci za Sv. pismo, koji su rečenicu po rečenicu tumačili na duhovni način kako bi probudili u svakome vjerniku duhovnost i čežnju za riječju Božjom, mučno čekaju na svoje objavljivanje.

13 Ovo je zaista temelj svake kršćanske duhovnosti. Ona nije individualistička nego zajedničarska i stoga nosi u sebi zastupničku patnju. Sve ostale vrste duhovnosti sa svojim obećanjima oslobođenja od patnje, sa svojim naglašavanjem terapijskoga djelovanja, ne spadaju u duhovnost, jer duhovnost sa sobom nosi patnju, ne traži je mazohistički ali je svjesno prihvaća.

14 Katolička Crkva morat će se još jako puno boriti i pomučiti da stvori pravu euharistijsku duhovnost utemeljenu na Sv. pismu. Ona nije identična s euharistijskim pobožnostima nego svoj izvor i hranu nalazi u euharistiji dok se događa da euharistijske pobožnosti ponekad traži nešto što je mimo euharistije, što koji puta može biti surogat euharistiji te za vjernika može zadobivati veću važnost nego euharistijsko slavlje.

darovima povezuje osobno posvećenje s transformacijom cijele zajednice (br. 1690-1692).

Ono što će na drugim mjestima govoriti o duhovnosti kao sredstvu borbe protiv nepravde (br. 1033-1040, 1227), za ekološki odgoj (br. 1553-1554) nalazi u euharistiji svoje polazište. Stoga se s pravom uzdiže kult kao središte duhovnosti i svega djelovanja kršćana: «Kult u svom bogatstvu ima različitost aspekata i primjena: upućuje u evangelizaciju, u duhovnost, u društvenu pravdu, u ljudske vrijednosti, u spašavanje stvorenoga, u jedinstvo i mir – sve to upravo jer slavi spasenje» (br. 1694, 2104)

Duhovnost se, dakle, ne hrani nečim intimističkim nego kultom, euharistijom, koja povezuje sve međusobno. Zato ona može biti sredstvo jedinstva među kršćanima, jer traži zajedništvo bez kojega nema kulta niti euharistije. Ona u čovjeku proizvodi kajanje i opraštanje, kojemu je bit zajedništvo i jedinstvo (br. 1665).

Zaključak

Šezdeset godina je prošlo od prve Skupštine EVC, 100 godina od prve Svjetske molitvene osmine za jedinstvo kršćana. U šezdeset godina postojanja EVC održalo se je ukupno 9 skupština praktički na svim kontinentima svijeta. Preko 300 Crkava postale su članice ove velike svjetske ekumenske organizacije s kojom Katolička Crkva, premda nije članica, usko surađuje. Kroz toliko godina zajedničkoga rada toliko članova iznjedren je model jedinstva: jedinstvo u različitosti. Na svjetskom i na nacionalnim planovima učinjeni su mnogi koraci. Pape u zadnje vrijeme posjećuju i sjedište EVC u Ženevi i tamo održavaju govore. Toliko se toga učinjenoga može nabrojiti.

A ipak još niti ne priznajemo svi kršćani jedni drugima sakrament krštenja premda bi poneki već htjeli, barem prigodno, sudjelovati kod stola Gospodnjega. U svakodnevnim praksama još uvijek znamo biti i u sitnicama jedni protiv drugih. Ali ipak osjećamo da jedni bez drugih ne možemo - i ne smijemo poradi evanđelja! Držim da sav trud koji se dosad činio na ekumenskom području, odnosno koji je činila i koji si je zacrtala ova svjetska organizacija EVC, nije

bio uzaludan. Kao što nedvojbeno vjerujemo da Krist sigurno želi jedinstvo, tako moramo vjerovati da će ga on Duhom Božjim i uspostaviti – ali kada i kako on to hoće. Možda nam u svemu nedostaje još ta vjera. Možda Gospodin čeka na to zrno gorušice u nama da pokrene brda koja mi – ni sami ni zajedno – ne možemo pokrenuti. No mi ne smijemo čekati. Moramo i dalje raditi na putu vidljivoga jedinstva, za što sigurno veliki poticaj daje Ekumensko vijeće Crkava. Ali sva bi njegova nastojanja bila uzaludna kada ne bi bilo u malim bazama onih nekoliko ljudi koji se zajedno susreću, razgovaraju, djeluju i zajednički mole za jedinstvo.

**MAIN ISSUES RELATED TO THE UNIFICATION OF THE
CHRISTIANS IN THE DISCUSSIONS DURING
ASSEMBLIES OF THE ECUMENICAL COUNCIL OF THE
CHURCHES**

Summary

Sixty years have passed from the first Congress of the Ecumenical Council of the Churches, and one hundred years from the first World week of prayer for the unity of the Christians. In sixty years of the World Ecumenical Council of the Churches (WCC) 9 congresses were organised in almost all the continents of the World. More than 300 churches became members of this big ecumenical organisation with whom the Catholic Church, although not a member, collaborates intensively. Through all these years of the joint work of so many members, a model of unity came forth: unity in diversity. On the global and on the national levels many steps were taken. Popes lately visit the headquarters of the ECC in Geneva, giving speeches in important occasions.

However, up to this day Christian Churches do not acknowledge to each other the sacrament of Baptism, although some already would like to participate, at least occasionally, at the Eucharistic banquet. In everyday practice we are still antagonising in small matters. But, we feel that we can not be without each other, and we must not – for the sake of the Gospel. I think that all the efforts done on the ecumenical field, i.e. that was done and projected by this World organisation of the WCC, were not in vain. Just as we undoubtedly believe that Christ wants unity, we have to believe that he will establish this unity by the Spirit of God, but at his time. Maybe we lack faith. Maybe the Lord is waiting for this mustard seed in us to move the hills which we – alone or together – can not move. But we must not wait. We have prepared the way towards a visible unity, which is surely encouraged by the WCC. But all those efforts would be in

vain if in small communities there were not those few people meeting together, talking, acting and collectively praying for unity.

Key words: God, Trinity, Jesus Christ, Holy Ghost, Church, services, sacraments, baptism, Eucharist, unity, diversity, spirituality.